

Отримано: 26 квітня 2023 р.

Прорецензовано: 3 травня 2023 р.

Прийнято до друку: 5 травня 2023 р.

e-mail: mari.onyshchuk@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5671-4788>

DOI: 10.25264/2519-2558-2023-17(85)-163-169

Оницьук М. І. Відтворення займенників як маркерів неозначеності в двомовному паралельному корпусі: зіставний аспект. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог : Вид-во НаУОА, 2023. Вип. 17(85). С. 163–169.

УДК: 81'25: 811.111/.161.2

Оницьук Марія Іванівна,
кандидат філологічних наук, доцент,
Український державний університет імені М. П. Драгоманова

ВІДТВОРЕННЯ ЗАЙМЕННИКІВ ЯК МАРКЕРІВ НЕОЗНАЧЕНОСТІ В ДВОМОВНОМУ ПАРАЛЕЛЬНОМУ КОРПУСІ: ЗІСТАВНИЙ АСПЕКТ

Стаття продовжує низку публікацій, присвячених застосуванню корпусного методу для дослідження перекладацьких трансформацій у зіставному аспекті. Авторка розглядає неозначені займенники у паралельному корпусі текстів (англо-українська мовна пара) та з'ясовує специфіку прийомів їх відтворення українською мовою. Паралельні корпуси містять палітру стратегій, застосованих перекладачами, а також репертуари перекладацьких еквівалентів з урахуванням прикладів їх контекстуального вживання, становлячи цінне джерело для контрастивних міжмовних досліджень. Займенники класифікують за системою граматичних ознак, відповідних морфологічних та функціонально-семантичних категорій. Зазвичай неозначені займенники вказують на невідому чи неозначену особу, предмет, ознаку чи їх відсутність. У ході дослідження з'ясовано, що варіативність перекладу досліджуваної мовної одиниці залежить, зокрема, від категорій поділу неозначених займенників за семантично-структурними аспектами та їх функціональністю в межах конкретного фрагмента тексту й контексту в цілому на матеріалі корпусу паралельних текстів. Дослідження виявило високий показник застосованості двох перекладацьких трансформацій – прийому логічного/сміслового розвитку та диференціації значення. Перекладацька трансформація компенсації втрат у процесі перекладу не була використана, що можна пояснити ізоморфними властивостями неозначених займенників – подібністю перекладних еквівалентів в українській мові чи аналогічних відповідників для вираження категорії неозначеності. Мотивовані виключно мовними факторами, неозначені займенники демонструють високий рівень взаємоперекладності, не потребують додаткового уточнення контексту й можуть бути компенсовані іншими перекладацькими трансформаціями.

Ключові слова: категорія неозначеності, неозначений займенник, міжмовне перетворення, перекладацька трансформація, перекладацький еквівалент, корпусний підхід, паралельний текст.

Maria Onyshchuk,
Department of Applied Language Studies, Comparative Linguistics and Translation,
Ukrainian State Dragomanov University, Kyiv (Ukraine)

TRANSLATING PRONOUNS AS MARKERS OF INDEFINITENESS IN THE BILINGUAL PARALLEL CORPUS : A CONTRASTIVE ASPECT

The article continues a series of publications devoted to the application of a corpus method to the study of translation transformations from the contrastive perspective. The author analyzes indefinite pronouns in the parallel corpus of texts (English-Ukrainian language pair), and finds out the specifics of strategies for their reproduction in Ukrainian. The parallel corpora contain a palette of strategies used by translators, as well as repertoires of translation equivalents with examples of their contextual use, thus providing a valuable resource for contrastive cross-linguistic studies. Pronouns are classified according to a systemic structural grammatical features, corresponding morphological and functional, specified person, object, feature, or their absence. The study proved that the variability of translation of the linguistic units under analysis is usually determined by the taxonomy of indefinite pronouns (semantic and structural aspects), as well as their functionality traits within a particular text fragment and context in general. Among a scope of interlingual transformations in the parallel corpus, the study revealed that two translation transformations prevailed: logical/semantic development and differentiation of meaning. Interestingly, the compensation of losses method was not used at all, which can be explained by indefinite pronouns' isomorphic features – presence of similar equivalents in the Ukrainian language to express the category of uncertainty. Motivated exclusively by linguistic factors, indefinite pronouns demonstrate a high level of intertranslatability, do not require additional contextual clarification and can be compensated by other translation transformations.

Keywords: category of indefiniteness, indefinite pronoun, interlingual transformation, translation transformation, translation equivalent, corpus-based approach, parallel text.

Оскільки в сучасній українській літературній мові прономінативи характеризуються своїм розмаїттям і неоднозначністю з погляду семантики, функціональності та морфології, якісна репрезентація перекладів основних граматичних класів слів набуває особливої актуальності, зокрема, в аспекті відтворення категорії неозначеності. Вагоме місце у мовознавстві відведено проблемі вивчення та відтворення неозначених займенників як важливого засобу комунікації на позначення невідомого, точно не визначеного загального уявлення про предмет, істоту, якість, властивість тощо (Бусел 2005; Дзюман 2009). Метою пропонованої наукової розвідки є з'ясування специфіки перекладу неозначених займенників українською мовою в паралельному корпусі. Досягненню зазначеної мети підпорядковано вирішення конкретних завдань. По-перше, схарактеризувати підходи до класифікації неозначених займенників у працях українських та зарубіжних мовознавців. По-друге, проаналізувати особливості перекладу англійських неозначених займенників українською мовою з кількісним обчисленням найтиповіших перекладацьких трансформацій. По-третє, визначити найчастотніші перекладацькі трансформації в зазначених текстах. Джерельну базу дослідження становить вибірка неозначених займенників, сформована на основі паралельного корпусу англійського художнього твору Дж. Роулінг "Harry Potter and the Order of the Phoenix" та його перекладу українською мовою авторства Віктора Морозова.

Укладання реєстру англійських неозначених займенників на матеріалі оригіналу роману з подальшим формуванням переліку їх відповідників у тексті перекладу здійснювалося з використанням корпусного підходу, а саме: фрагмента паралельного корпусу текстів (оригінального та цільового (перекладного)), вирівняних за абзацами і реченнями з послідовною нумерацією (такий фрагмент укладено студентами Кафедри прикладної лінгвістики, порівняльного мовознавства та перекладу Українського державного університету імені М.П. Драгоманова). Застосування *корпусного підходу* в роботі дало змогу простежити особливості функціонування досліджуваних одиниць у різних комунікативних контекстах, а також полегшило визначення типів перекладацьких трансформацій, базуючись на результатах процедури вирівнювання речень та абзаців паралельних текстів. Підтвердження отриманих результатів дослідження було здійснено за допомогою *процедури кількісних підрахунків*.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню застосування паралельних корпусів у мовознавчих студіях присвячена низка робіт як вітчизняних (Н.Дарчук, 2017; Н. Леміш, 2018; В. Старко, 2021; М. Шведова, 2013; С. Матвеева, 2019. О. Демська-Кульчицька, 2004), так і зарубіжних лінгвістів (McEney & Hardie, 2012; Biber et al, 2000, Houston 2002; Sinclair 2004; Stubbs 2001). В останні десятиліття такі розвідки набули значного поширення у прикладній лінгвістиці – дидактиці, порівняльному мовознавстві та перекладознавстві, оскільки слугують невичерпною базою для проведення міжмовних досліджень. Паралельно вирівняні корпуси – це такі корпуси, в яких тексти однією мовою (L1) є перекладами текстів іншою мовою (L2). Проте для здійснення перекладацького завдання науковці ставлять під сумнів корисність застосування двомовного корпусу, що складається лише з двох паралельних підкорпусів. Мовознавці мотивують контрверсійність цього фактора тим, що в такому корпусі незрозумілими залишаються адекватність перекладності речень і слів. Саме цю проблему під силу розв'язати паралельно вирівняному корпусові, вирівнюючи речення, які є взаємоперекладами одне одного, а у випадку слова/слів – вирівнюючи словосполучення, які є їх варіантами перекладу. З огляду на цей чинник, припускаємо, що паралельний корпус пропонує репертуар перекладацьких стратегій, до яких вдавалися перекладачі в минулому, коли стикалися з проблемами, схожими на ті, що спонукали до пошуку в паралельному корпусі (Mosavi, 2006: 44). Для пропонованого дослідження особливий інтерес становлять багатомовні корпуси, а точніше, такий їх тип, як паралельний корпус через своє практичне застосування для перекладачів. Як зазначає Н.С. Леміш, саме “на базі паралельних корпусів можна здійснювати аналіз перекладацьких трансформацій та виховувати професійних перекладачів” (Леміш, 2018: 210), оскільки знання етимології та лексикографічного тлумачення лексичних одиниць не завжди є достатнім для відтворення оригінальної лексики цільовою мовою. Важливо, що паралельні корпуси можуть надавати інформацію, яку зазвичай не містять двомовні словники. Вони дозволяють розглянути не лише еквівалентність на рівні слів, часто мають справу з безеквівалентністю, тобто випадками відсутнього відповідного еквівалента для слів, термінів чи словосполучень у різних мовах. Окрім того, тексти паралельного корпусу наочно демонструють, як перекладачі справлялися з відсутністю прямої еквівалентності на рівні слів (Zanettin, 2003: 22).

Неозначені займенники як засіб комунікації на позначення невідомого, точно не визначеного загального уявлення про предмет, істоту, якість чи властивість, посідають вагоме місце серед досліджень сучасних лінгвістів у світі. До вивчення розгалуженої системи неозначених займенників як самостійної частини мови та категорії неозначеності, яку вони репрезентують, у вітчизняному мовознавстві зверталася значна кількість лінгвістів (Г. Волчанська, 2004; Т. Матвійчук, 2010; М. Арделян, 2002; О. Нітенко, 2003; Г. Скриник, 2005; С.Терещенко, 2008; Н. Дзюман, 2009; В.Ожоган, 2005), разом зі здійсненим аналізом з функціонального (А. Левицький, 2001) та історичного (М. Попович, 2003) поглядів. Крім того, також вивчалися граматичні характеристики займенника з урахуванням його функціонування у системі тексту (І. Циганок, 1997), когнітивно-прагматичної реалізації (Тесленко, 2010) та синтаксичних особливостей (Ожоган, 2005). Системи неозначених займенників розглянуто в лінгвістичних розвідках зарубіжних науковців, зокрема М. Гаспелмата (Haspelmath, 2001), Д. Болінгера (Bolinger 1977), А.Дарсі (D'Arcy, 2013), Кристала (Crystal, 1985).

На позначення цього класу слів використовують лінгвістичні терміни, що відображають їх семантичні та функціональні особливості. Відтак у традиційному тлумаченні живають термін “займенник”, керуючись запозиченням із латинської мови, використовують “прономінатив” (pronomen – “застій імені”) (Oxford, 2022), а у новітній лінгвістичній традиції згадується “займеникове слово” (Дзюман, 2009). Незважаючи на відносно невелику кількість, займенники займають вагому ланку в мовленні завдяки абстрактному характерові семантики та можливості пристосовуватися до осіб, речей, ознак відповідно до конкретної обстановки (Дзюман, 2009). Мовознавець М. Плющ усі займенники за значенням, морфологічними ознаками і синтаксичною функцією поділяє на три групи: узагальнено-предметні (іменникові), узагальнено-якісні (прикметникові) й узагальнено-кількісні (числівникові) (Плющ, 2005: 135). За критерієм функціонально-синтаксичних властивостей займенники класифіковано на “займенникові іменники”, “займенникові прикметники”, “займенникові прислівники”, “займенникові числівники” (Вихованець, Городенська, 2004: 208).

Займенники класифікують за системою граматичних ознак і відповідних морфологічних та функціонально-семантичних категорій. Власне займеннику властиві категорії роду, числа, відмінка, особи та означеності/неозначеності (Плющ, 2005: 205). У книзі “Сучасна українська мова” український лінгвіст О. Д. Пономарів подає класифікацію займенників за класами: 1) особові займенники; 2) зворотні займенники; 3) присвійні займенники; 4) вказівні займенники; 5) означальні займенники; 6) питальні займенники; 7) відносні займенники; 8) неозначені займенники; 9) заперечні займенники (Пономарів 2002; Галій 2010). У граматиках української та англійської мов виокремлено такі класи займенників: 1) особові, 2) присвійні, 3) зворотні, 4) вказівні, 5) питальні, 6) відносні, 7) неозначені, 8) заперечні (Ковтун, Бойван, 2020: 142). З огляду ізоморфності більшості груп у класифікаціях українських та англійських мовознавців зустрічаються відмінності. Наприклад, англійська категорія узагальнювальних займенників (*all, each, every, both, either* тощо) досить схожа з українськими означальними (*весь, всякий, сам, кожний, інший* тощо). Проте означальний займенник сам відповідає класу займенників англійської мови, які називаються підсилювальними (*myself, yourself* тощо). Окрім того, І.Д. Карамішева додає до актуальної класифікації взаємні (*each other, one another*), вирівнювальні (*other, another*) та неозначено-особові (*one*) займенники, які не виокремлюються в українських граматиках (Карамішева, 2012: 110). У граматиці за редакцією В. Каушанської (Каушанская, 2008) пропонується таксономія займенників 11 розрядів: особові, присвійні, зворотні, взаємні, вказівні,

питальні, відносні, сполучні, означені, неозначені, заперечні. Важливо, що дослідники допускають належність того самого займенника до різних класів. Наприклад, займенник *whose* може бути питальним (чи сполучним) та присвійним. Такі займенники, як *one*, *one's*, *oneself*, можна об'єднати в неозначено-особові чи розділяти окремо: *one* як *personal*, *one's* як присвійний, *oneself* як зворотний тощо.

Структурно англійські займенники також поділяються на прості, складні та складені (Muryasov, 2021). Н. Мойсеєнко (2014) виокремлює сім розрядів займенників у англійській граматиці й до категорії неозначеності відносить такі: *some, somebody, any, anybody, anyone, anything, another, other, no, no-one, nobody, nothing, all, each, every, everything, either, both; much, many, few, several, some, certain* (Мойсеєнко, 2014: 194). Проаналізувавши їхню реалізацію в мовленні, дослідниця припускає лексичну асоціативність з концептуальними категоріями посесивності; рефлексивності; локативності; темпоральності; серед яких неозначені займенники частково підходять у дві категорії: предметності (субстанціальності) та *кваліфікативності*. Однак їхнє лексичне значення конкретизується лише в контексті (Мойсеєнко, 2020).

Отже, в українській і англійській граматиці розрізняють класи займенників за їх морфологічною будовою, синтаксичними та семантичними особливостями. У кожній із мов можна знайти як ізоморфні групи займенників, так і аломорфні одиниці. Таким чином, категорія числа й роду характерна лише для українських неозначених займенників (*деякий, абияка*). Щодо категорії відмінка, то в англійській мові неозначеним займенникам властиві називний та присвійний відмінки, тоді як в українській вони відмінюються за тими самими шістьма відмінками, що й іменники.

Неозначений займенник як особливий тип займенників

Неозначені займенники переважно складаються з основи, співвіднесеної з певною онтологічною категорією, та формального елементу, спільного для всіх членів ряду неозначених займенників, наприклад, англійські *some, any-, no-*, що називаються маркером невизначеності (Haspelmath, 1997: 306). У довіднику англійської мови за редакцією С. Мясоєдової виокремлено неозначені й заперечні займенники. Дослідниця зазначає, що “неозначені займенники *some, somebody, something etc. any, anybody, anywhere etc., both, all, each, either, every* вказують на невідомі чи неозначені особи, предмети, ознаки”, а заперечні займенники *no, nobody, nothing* вказують на відсутність особи, предмета або їх ознаки (Мясоєдова, 2005: 139). Дослідниця виокремлює три основні групи неозначених займенників, серед яких займенники групи *some, any* та *no*, що “означають деяку кількість предметів чи речовини” та, включно із займенником *every*, слугують основою для утворення складних займенників при сполученні зі словами *body, thing, one, where*. У поєднанні з останніми складні займенники узгоджуються з присудком у формі однини.

У своєму дослідженні Чендер Шехар (Shekhar, 2022) визначає неозначені займенники як такі елементи, які не мають особливої специфічної ідентифікації, тобто слугують для репрезентації людини чи речі безвідносно до статі (*one, every one, some-one*) та/ або числа (*everyone, some, no-one*), проте можуть бути чіткими (*every one, no one*). Варто зазначити, що займенники *everyone* and *someone* науковець трактує як підсилювальні частки для іменника, тоді як *something, all* and *some* можуть зустрічатись окремо чи у поєднанні з іменниками. Окрім того, мовознавець чітко розмежовує неозначені займенники (*such, any, some, each, all, either, none, one, somebody, something* etc) та числівники (*all, several, few*) (Shekhar, 2022: 7). Елла Рабінівіч (Rabinovich, 2019) визначає неозначені займенники *someone, anything, and nobody* як лінгвістичні засоби, які спрямовані на об'єкт (наприклад, людину чи річ), який ще не був уведений у дискурс. У дослідженні основних принципів семантико-функціонального аналізу неозначених займенників О. Калашник диференціює їх на прагматичні, логічні та референційні (Калашник, 2017: 74).

Одним із найдокладніших досліджень неозначених займенників можна вважати праці М. Гаспельмат. Він визначив три основні типи займенників, які утворюються приєднанням до основи детермінаторів *some, any* and *no* з родовими іменниками чи питальними займенниками (Haspelmath, 1997: 306), погруповані приклади яких можна розглянути у таблиці нижче (the non-emphatic *some-series*, the emphatic *any-series*, the negative *no-series*).

Таблиця 1.

Типологія неозначених займенників (за М. Гаспельматом)

категорія	тип займенника	<i>some-series</i>	<i>any-series</i>	<i>no-series</i>
person	<i>who</i>	<i>some-body, some-one</i>	<i>any-body, any-one</i>	<i>no-body, no one</i>
thing	<i>what</i>	<i>some-thing</i>	<i>any-thing</i>	<i>no-thing</i>
place	<i>where</i>	<i>some-where</i>	<i>any-where</i>	<i>no-where</i>
time	<i>when</i>	<i>some-time</i>	<i>any-time</i>	<i>never</i>
manner	<i>how</i>	<i>some-how</i>	<i>any-how</i>	<i>no way</i>
determiner	<i>which</i>	<i>some</i>	<i>any</i>	<i>no</i>

Відповідно до таблиці 1 виокремлено займенники на позначення особи, предмета, місця, часу, способу та визначник/детермінатор.

На схемі 1 можна також простежити функції груп неозначених займенників відповідно до категорій їхнього поділу за М. Гаспельматом.

Щодо функцій цих груп неозначених займенників у тексті, то відповідно до Схеми 1 займенники групи *some-* охоплюють п'ять видів використання (*specific-known, specific-unknown, irrealis, question, and conditional*). Група *any-* охоплює шість способів використання (*question, conditional, comparative, indirect negation, direct negation, and free choice*). Група *no-* охоплює лише функцію *direct negation*.

В англійській мові також можна виокремити специфічну групу неозначених займенників (*marginal series*). До них належать займенники групи *ever-series* (*whoever, whatever, wherever* etc.), or a *no matter-series* (*no matter who, no matter what* etc.). Крім того, потрібно розрізнити неозначений займенник *some* [sUm] та неозначений артикль *some* [sm], оскільки останній поєднується лише з іменниками на позначення міри та множиною (Haspelmath, 1997: 306). Отже, серед неозначених

займенників, що вказують на невідому або неозначену особу, предмет, ознаку чи їх відсутність, мовознавці виокремлюють чотири основні групи, а саме: займенники групи *some-, any-, no-, every-*.

4 Indefinite Pronouns

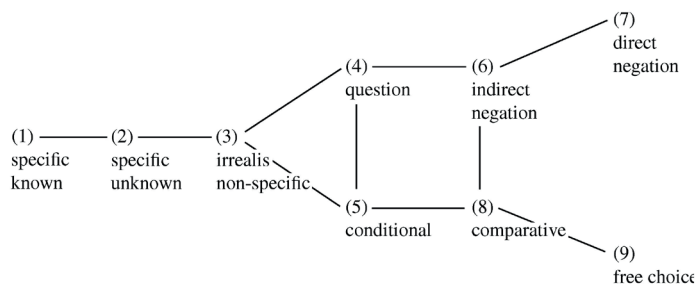

Схема 1. Функціональність неозначених займенників (за М. Гаспельматом)

Виклад основного матеріалу дослідження. У цій частині наукової розвідки проведено аналіз перекладацьких трансформацій для відтворення англійських неозначених займенників в українськомовному напрямку перекладу. В ході дослідження з'ясувалося, що варіативність перекладу досліджуваної мовної одиниці залежить, зокрема, від категорій поділу неозначених займенників за семантично-структурними аспектами та їх функціональністю в межах конкретного фрагмента тексту й контексту в цілому на матеріалі корпусу паралельних текстів. Для проведення аналізу використаних міжмовних перетворень за основу взято класифікацію лексико-семантичних та граматичних перекладацьких трансформацій С. С. Максимова (Максимов, 2012) як найбільш вичерпну, за якою аналізовані одиниці можуть бути перекладені за допомогою таких перекладацьких трансформацій, як *транспозиція, граматична заміна, додавання, опущення, генералізація значень, диференціація значень, конкретизація значень, логічний (або смисловий) розвиток, антонімічний переклад, повна перестановка фрагмента тексту, компенсація втрат у процесі перекладу*. Матеріалом слугує вибірка неозначених займенників англійської мови у кількості 153 лексеми з роману Дж. Роулінг "Гаррі Поттер і Орден Фенікса". У ході дослідження виявлено, що для їх перекладу українською мовою були застосовані 10 з 11 перекладацьких трансформацій.

I. Граматичні трансформації

1.1. Транспозиція полягає у зміні порядку слів у словосполученнях і реченнях, яка часто зумовлена структурними відмінностями у вираженні теми та реми в різних мовах: (1) *Anybody know what they eat?* :: *А чи знає хтось, чим вони харчуются?* (2) *However, the High Inquisitor was nowhere to be seen* :: *Верховної інквізиторки не було*.

1.2. Граматична заміна – це заміна слова, що належить до однієї частини мови, словом іншої частини мови (морфологічна заміна) або заміна однієї синтаксичної конструкції іншою (синтаксична заміна). (3) *Left to see someone about a batch of cauldrons that fell off the back of a broom!* :: *Пішов через якусь коробку з казанами, що зірвалася з мітли!*

1.3. Додавання використовується для компенсації семантичних або граматичних втрат і часто поєднується з транспозицією та граматичною заміною: (4) [...] *I have never died* :: [...] *Я ще ніколи не помирав*; (5) *He was never going to see Ron and Hermione again* :: [...] *Він більше ніколи не побачить Рона й Герміону...*

1.4. Упущення – трансформація, протилежна додаванню, що застосовується з метою уникнення надлишкової інформації: (6) *Someone's gotta tell Dumbledore!* :: *Треба сповістити Дамблдора!* (7) *Point that thing somewhere else!* :: *Відверни ту штуку!* (8) *But I sometimes think Ron's mum's right...* :: *Але мені здається, що Ронова мама має рацію...*

II. Лексичні та семантичні трансформації

2.1. Узагальнення значення – заміна слів/фраз вихідної мови з вузьким значенням словами/фразами мови перекладу із загальним, ширшим. (9) *Ron was rhapsodising about his new broom to anybody who would listen* :: *Рон вихваляв усім охочим слухати свою нову мітли*.

2.2. Словниковий перекладний еквівалент, що зумовлений відсутністю для англійських слів із широким значенням прямих відповідників в українській мові. Словники подають спектр значень, які лише частково покривають значення слова вихідної мови. Перекладач повинен обрати один із варіантів, що найбільше відповідає контексту. (10) *You put some crackpot spell on my son* :: *Ти наклав на мого сина якесь ідіотське закляття*; (11) [...] *as if hoping somebody was going to shout* :: [...] *ніби сподівався, що зараз хтось вигукне*.

2.3. Конкретизація значення – заміна слів/фраз вихідної мови із загальним значенням словами/фразами мови перекладу з конкретним, вузьким. (12) *As Uncle Vernon delightedly told anyone who would listen* :: *Дядько Вернон захоплено розповідав кожному, хто мав охоту слухати*; (13) [...] *but the Dursleys would never have let you come if they'd thought you enjoyed it* :: [...] *але ж Дурслі нізащо не відпустили б тебе до мене, якби подумали, що тобі сподобається*.

2.4. Контекстуальна заміна відбувається при заміні словникового відповідника контекстуальним, який логічно пов'язаний із першим. Часто цей прийом також паралельно вживають, ототожнюючи його з прийомом логічного (або смислового) розвитку: (14) [...] *in the hope of hearing something that might point to what Lord Voldemort was doing* :: [...] *в надії почути хоч якийсь натяк на дії Лорда Волдеморта*. (15) *There was no sign* :: *Було незрозуміло*; (20) *...there were no streetlamps* :: *Через брак ліхтарів*; (16) *If they had reached water-skiing budgerigars, there would be nothing else worth hearing* :: *Якщо вже дійшли до папужок на водних лижах, то годі чекати чогось важливішого*.

Антонімічний переклад полягає в заміні вихідного поняття іншим із протилежним значенням, з відповідною перебуваю довою висловлювання та з метою достовірної передачі його змісту. (17) [...] *would find that very interesting any more* :: [...] *це не зацікавить*. (18) *So if you sign, you're agreeing not to tell Umbridge or anybody else what we're up to* :: *Тому кожен, хто підпишеться, обіцяє цим самим не розповідати про наш задум ані Амбридж, ані будь-кому іншому*.

Трансформація повної реорганізації змінює внутрішню форму будь-якого сегмента тексту, починаючи зі слова, фрази й закінчуючи повним реченням. (19) *It cost him something to tell the truth this time :: **Нелегко** було сказати правду;* (20) *The house-elf kept appearing wherever they were congregated, his muttering becoming more and more offensive as he attempted to remove anything he could from the rubbish sacks :: Ельф-домовик **ходив за ними як тїнь**, бурмочучи щось дедалі образливіше й намагаючись урятувати хоч щось з мішків для сміття.*

Детальний розподіл частоти вживання перекладацьких трансформацій, застосованих для відтворення неозначених займенників за класифікацією Гаспельмата, пропонуємо у таблиці 2.

Таблиця 2.

Частота вживання перекладацьких трансформацій на відтворення неозначених займенників

типи трансформацій	some	any	no	ever	no matter	
Транспозиція	0	1	4	0	0	5
Граматична заміна	1	0	0	0	0	1
Додавання	1	0	5	0	0	6
Опущення	11	6	1	0	0	18
Генералізація значення	2	2	0	3	0	7
Диференціація значення	15	2	16	0	0	33
Конкретизація значення	4	3	1	13	0	21
Логічний / смисловий розвиток	8	5	18	2	2	35
Антонімічний переклад	0	12	1	2	2	17
Повна реорганізація	3	1	4	1	1	10
Разом	45	32	50	21	5	153

У результаті кількісно-якісного аналізу, проведеного на матеріалі досліджуваних неозначених займенників можна зробити висновок, що найчастіше в романі Дж. Роулінг “Гаррі Поттер і Орден Фенікса” зустрічаються випадки логічний / смисловий розвиток (35 випадків) та диференціація значення (33 випадки). Перекладацька трансформація компенсація втрат у процесі перекладу не була використана. Цей факт можна пояснити наявністю в українській мові аналогічних відповідників для позначення цього поняття, які не потребують додаткового уточнення контексту й можуть бути компенсовані іншими перекладацькими трансформаціями.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Неозначені займенники демонструють ізоморфні та аломорфні характеристики у зіставлених мовах. Виявлено, що найчастотнішими перекладацькими трансформаціями для відтворення неозначених займенників у романі Дж. Роулінг “Гаррі Поттер і Орден Фенікса” є логічний (або смисловий) розвиток та диференціація значення, тоді як найменш уживаними – додавання та перестановка. Кількісні підрахунки разом засвідчують точність україномовного перекладу аналізованого роману. На основі зіставлення контекстуальних відповідностей у паралельному корпусі виявлено, що в перекладі було збережено зміст контексту вихідної англійської мови, незважаючи на структурні й семантичні відмінності української як синтаксичної, та англійської як аналітичної мов. Підтверджується теза про те, що використання міжмовної трансформації вимагає від перекладача досконалого знання тексту та чуття особливостей написання тексту мови оригіналу. Це яскраво продемонстрував перекладацький варіант роману Дж. Роулінг “Гаррі Поттер і Орден Фенікса” українською мовою. Застосування паралельних вирівняних корпусів у статистичному перекладі, безперечно, залишається доволі актуальною темою для досліджень. Дані про продуктивність, знайдені в корпусах, вважаються обмеженими, оскільки вони не включають можливі, але ще не вимовлені висловлювання (McEnergy & Wilson, 1996; Halliday, 2004; Yallop, 2004). Саме розуміння того, як значення було створено в конкретних корпусах, і зокрема через суміщення, є важливим для розробки якісних навчальних матеріалів для тих, хто вивчає англійську мову як іноземну, оскільки корпуси можуть бути «вищим» інструментом для спостереження та аналізу важливих величин природної мови (Gilquin & Gries, 2009). Отримані дані закладають перспективи для подальшого дослідження специфіки відтворення українською мовою інших типів англійських займенників та проведення кількісно-якісного опису для докладнішого вивчення способів перекладу аналізованих одиниць із залученням паралельних корпусів різних мов у контрастивному аспекті.

Література:

1. Вихованець І. Р. *Частини мови в семантико-граматичному аспекті*. Київ: Наукова думка, 1988.
2. Вихованець І. Р. *Теоретична морфологія української мови: академ. граматики укр. мови*. Київ: Пульсари, 2004.
3. Галій Л. Г. Етапи становлення займенника як частини мови. *Сучасні дослідження з іноземної філології*. 2010. № 8. С. 82–90.
4. Дарчук Н. Паралельний корпус текстів ПарКУМ: *Сучасні тенденції розвитку мов*. 2017. Серія 9. № 15. С. 28–35.
5. Демська-Кульчицька О. Дещо про класифікацію текстових корпусів. *Наукові записки. Серія: Мовознавство*. 2004. № 11. С. 153–157.
6. Дзюман Н. П. Семантико-граматичні та функціональні особливості займенникових слів. *Проблеми граматики і лексикології української мови*. 2009. № 10 (5). С. 146–149.
7. Калашник О. Комунікативно-прагматичний ефект вживання неозначених займенників в інтимній поезії. *Одеський лінгвістичний вісник: Спецвипуск*. 2017. № 73–75.
8. Ковтун О., Бойван О. Pronouns in English and Ukrainian languages: a comparative aspect. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. 2020. № 32. С. 141–147.
9. Левицький А. Зіставлення функціональних особливостей систем номінативних одиниць англійської й української мов. *Вісн. Житомир. держ. ун-ту імені І. Франка*. 2001. № 8. С. 101–105.
10. Леміш Н. Англо-український паралельний корпус текстів для студентів спеціальності “Переклад”: *Актуальні проблеми романо-германської філології та прикладної лінгвістики*. 2018. № 1(15). С. 207–210.

11. Максимов С. Є. Практичний курс перекладу (англійська та українські мови). Теорія та практика перекладацького аналізу тексту. Київ: Ленвіт, 2012.
12. Матвієва С. Критерії відбору та первинна обробка емпіричного матеріалу паралельного корпусу юридичних текстів. *Forum Filologiczne Ateneum*. 2019. № 1(7). С. 167–168.
13. Мойсеєнко Н. Категоріальна семантика займенника у сучасній англійській мові. *Серія «Філологічна»*. 2014. № 43. С. 193–196.
14. Мойсеєнко Н. *Категоріальні характеристики займенника в сучасній англійській мові у світлі теорії прототипів*. Мова. 2020. № 34. С. 87–92.
15. Мясосєдова С. Англійська мова: граматичний довідник для студентів юридичних вищих навчальних закладів. Харків: Право, 2005.
16. Ожоган В. Займенникові слова у структурі сучасної української мови. *Серія: Філологічні науки (мовознавство)*. 2001. № 31. С. 123–126.
17. Ожоган В. Семантико-синтаксична характеристика речень з прономінативними компонентами. *Філологічні науки (мовознавство)*. 2005. № 59. С. 3–18.
18. Плющ М. Я. Сучасна українська літературна мова. Київ: Вища школа, 2005.
19. Пономарев О. Д. Сучасна українська мова. Київ: Либідь, 2002.
20. Попович М., Гладка В. З історії досліджень походження займенників. *Біблія і культура*. 2003. № 5. С. 298–302.
21. Шведова М., Січінава Д. Корпусна лінгвістика та лексико-граматична типологія: *Українське мовознавство*. 2013. № 43. С. 95–103.
22. Bolinger D. *Meaning and Form*. New York: Longman, 1977.
23. Crystal D. *A dictionary of linguistics and phonetics*. Basil Blackwell, 1985. 2nd ed.
24. D'Arcy A. Asymmetrical Trajectories: The past and present of -body/-one. *Language Variation and Change*. 2013. № 25. P. 287–310.
25. Douglas Biber et al. *Longman Grammar of Spoken and Written English*. Harlow: Pearson Education Limited, 1999.
26. Gilquin G. & Gries S. Corpora and experimental methods: *A state-of-the-art review*. 2009. № 5(1). P. 1–26. <https://doi.org/10.1515/CLLT.2009.001>.
27. Halliday M. A. K., Teubert W., Yallop C. & Cermakova A. *Lexicology and Corpus Linguistics*. Continuum, 2004.
28. Haspelmath M. *Indefinite pronouns*. Oxford: Oxford University Press, 1997. Retrieved from: <http://www.oxfordscholarship.com/view/10.1093/oso/9780198235606.001.0001/oso-9780198235606>.
29. Hunston S. *Corpora in applied linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press, 2002.
30. Karamysheva I. *Contrastive Grammar of English and Ukrainian Languages*. Vinnytsia: Nova Knyha Publishers, 2012.
31. Kaushanskaya V. *A Grammar of the English Language*. Iris-Press, 2016.
32. MacEnery A. M., McEnery T., Hardie A. *Corpora (Linguistics)*. Cambridge: Cambridge University Press, 2012.
33. Muryasov R. Z. Pronouns in the System of Parts of Speech. *International Journal of Language and Linguistics*. 2021. № 9. P. 145–154.
34. Rabinovich E., Watson J., Beekhuizen B., Stevenson S. *Say Anything: Automatic Semantic Infelicity Detection in L2 English Indefinite Pronouns*. University of Toronto, Canada, 2019.
35. Shekhar Ch. Non-Personal Pronouns. *International Journal of Humanities and Social Sciences*. 2020. № 12. P. 1–12.
36. Sinclair John McHardy. *Trust the text: language, corpus and discourse*. New York, N.Y.: Taylor & Francis, 2004.
37. Starko V. Implementing Semantic Annotation in a Ukrainian Corpus: *Computational Linguistics and Intelligent Systems. Proc. 5th Int. Conf. COLINS. I*. 2021. P. 435–447.
38. Stubbs M. *Words and Phrases: Corpus Studies of Lexical Semantics*. Oxford: Blackwell, 2001.
39. Tayebbeh M. M. Applications of corpora in translation. *Translation Studies*. Taylor & Francis: Routledge, 2006. № 12. P. 43–65.
40. Zanettin F. Corpus Methods for Descriptive Translation Studies. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*. 2013. Elsevier 95(1). P. 20–32. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2013.10.618>.

Лексикографічні джерела:

Великий тлумачний словник сучасної української мови/ уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Ірпінь: Перун, 2005.
Oxford Learner's Dictionary. Oxford University Press, 2022. Retrieved from: <https://www.oed.com>

Джерела ілюстративного матеріалу:

Роулінг, Дж. К. *Harry Potter і Орден Фенікса*. В. Морозов (перекл.). О. Нагребецький, І. Малкович (ред.) Київ: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2003.
Rowling J. K. *Harry Potter and the Order of the Phoenix*. Bloomsbury Publishing, 2003.

References:

1. Vykhovanets, I. P. (1988). *Chastyny movy v semantyko-hramatychnomu aspekti*. Kyiv: Naukova dumka.
2. Vykhovanets, I. P. (2004). *Teoretychna morfolohiia ukrainskoi movy: akadem. hramatyka ukr. movy*. Kyiv: Pulsary.
3. Hali, L. H. (2010). Etapy stanovlennia zaimennyka yak chastyny movy. *Suchasni doslidzhennia z inozemnoi filolohii*, 8, 82-90.
4. Darchuk, N. (2017). Paralelnyi korpus tekstiv ParKUM. *Suchasni tendentsii rozvytku mov. Seriia 9, 15*, 28-35.
5. Dems'ka-Kul'chyts'ka, O. (2004). Deshcho pro klasyfikatsiyu tekstovyykh korpusiv. *Naukovi zapysky. Seriya: Movoznavstvo*, 11, 153-157.
6. Dziuman, N. P. (2009). Semantyko-hramatychni ta funktsionalni osoblyvosti zaimennykovykh sliv. *Problemy hramatyky i leksykolohii ukrainskoi movy*, 10 (5), 146-149.
7. Kalashnyk, O. (2017). Komunikatyvno-prahmatychnyi efekt vzhyvannia neoznachenykh zaimennykiv v intymnii poezii. *Odeskyi lnhvistychnyi visnyk: Spetsvyypusk*, 73-75.
8. Kovtun, O., Boivan, O. (2020). Pronouns in English and Ukrainian languages: a comparative aspect. Aktualni pytannia humanitarnykh nauk: *Mizhvuzivskyi zbirnyk naukovykh prats molodykh vchenykh Drohobytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka*, 32, 141-147.
9. Levytskyi, A. (2001). Zistavlennia funktsionalnykh osoblyvostei system nominatyvnykh odynynt anhliskoi y ukrainskoi mov. *Visn. Zhytomyr. derzh. un-tu imeni I. Franka*, 8, 101-105.
10. Lemish, N. (2018). Anhlo-ukrainskyi paralelnyi korpus tekstiv dlia studentiv spetsialnosti "Pereklad": *Aktualni problemy romanohermanskoj filolohii ta prykladnoi lnhvistyky*, 1(15), 207-210.
11. Maksimov, S.Ye. (2012). *Praktychnyi kurs perekladu (anhliiska ta ukrainski movy). Teoriia ta praktyka perekladatskoho analizu tekstu*. Kyiv: Lenvit.
12. Matvieieva, S. (2019). Kryterii vidboru ta pervynna obrobka empirychnoho materialu paralelnoho korpusu yurydychnykh tekstiv. *Forum Filologiczne Ateneum*, 1(7), 167-18.
13. Moiseienko, N. (2014). Katehorialna semantyka zaimennyka u suchasni anhliskii movi. *Sertiia «Filolohichna»*, 43, 193-196.

14. Moiseienko, N. (2020). Katehorialni kharakterystyky zaimennyka v suchasni anhliskii movi u svitli teorii prototypiv. *Mova*, 34, 87-92.
15. Miasoiedova, C. (2005). Anhliska mova: hramatychnyi dovidnyk dlia studentiv yurydychnykh vyshchykh navchalnykh zakladiv. Kharkiv: Pravo.
16. Ozohohan, V. (2001). Zaimennykovi slova u strukturi suchasnoi ukrainskoi movy. *Sertiia: Filolohichni nauky (movoznavstvo)*, 31, 123-126.
17. Ozohohan, V. (2005). Semantyko-syntaksychna kharakterystyka rechen z pronominyvnyimi komponentamy. *Filolohichni nauky (movoznavstvo)*, 59, 3-18.
18. Pliushch, M. Ya. (2005). *Suchasna ukrainska literaturna mova*. Kyiv: Vyshecha shkola.
19. Ponomarev, O.D. (2002). *Suchasna ukrainska mova*. Kyiv: Lybid.
20. Popovych, M., Hladka, V. (2003). Z istoriyi doslidzhen' pokhodzhennya zaimennykiv. *Bibliya i kul'tura*, 5, 298-302.
21. Shvedova, M., Sichinava, D. (2013). Korpusna linhvistyka ta leksyko-hramatychna typolohiya: Ukrayins'ke movoznavstvo, 43, 95-103.
22. Bolinger, D. (1977). *Meaning and Form*. New York: Longman
23. Crystal, D. (1985). *A dictionary of linguistics and phonetics (2nd ed.)*. Basil Blackwell
24. D'Arcy, A. (2013). Asymmetrical Trajectories: The past and present of -body/-one. *Language Variation and Change*, 25, 287-310.
25. Douglas Biber et al., (1999). *Longman Grammar of Spoken and Written English*. Harlow: Pearson Education Limited.
26. Gilquin, G. & Gries, S. (2009). Corpora and experimental methods: *A state-of-the-art review*, 5(1), 1-26. <https://doi.org/10.1515/CLLT.2009.001>
27. Halliday, M. A. K., Teubert, W., Yallop, C., & Cermakova, A. (2004). *Lexicology and Corpus Linguistics*. Continuum.
28. Haspelmath, M. (1997). *Indefinite pronouns*. Oxford University Press. Retrieved from: <http://www.oxfordscholarship.com/view/10.1093/oso/9780198235606.001.0001/oso-9780198235606>
29. Hunston, S. (2002). *Corpora in applied linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press.
30. Karamysheva, I. (2012). *Contrastive Grammar of English and Ukrainian Languages*. Vinnytsia: Nova Knyha Publishers.
31. Kaushanskaya V. (2016). *A Grammar of the English Language*. Iris-Press.
32. MacEnery, A.M., McEnery, T., Hardie, A. (2012). *Corpora (Linguistics)*. Cambridge University Press.
33. Muryasov, R.Z. (2021). Pronouns in the System of Parts of Speech. *International Journal of Language and Linguistics*, 9, 145-154.
34. Rabinovich, E., Watson, J., Beekhuizen, B., Stevenson, S. (2019). *Say Anything: Automatic Semantic Infelicity Detection in L2 English Indefinite Pronouns*. University of Toronto, Canada
35. Shekhar, Ch. (2020). Non-Personal Pronouns. *International Journal of Humanities and Social Sciences*, 12, 1-12.
36. Sinclair, John McHardy. (2004). *Trust the text: language, corpus and discourse*, New York, N.Y.: Taylor & Francis.
37. Starko, V. (2021). Implementing Semantic Annotation in a Ukrainian Corpus: Computational Linguistics and Intelligent Systems. Proc. 5th Int. Conf. COLINS. I, 435-447.
38. Stubbs, M. (2001). *Words and Phrases: Corpus Studies of Lexical Semantics*. Oxford: Blackwell.
39. Tayebbeh M. M. (2006). Applications of corpora in translation. *Translation Studies*. Taylor & Francis: Routledge, 12, 43-65.
40. Zanettin F. (2013). Corpus Methods for Descriptive Translation Studies. *Procedia – Social and Behavioral Sciences. Elsevier* 95(1), 20-32. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2013.10.618>

Leksykohrafichni dzherela:

Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy (2005) / uklad. ta holov. red. V. T. Busel. Irpin: Perun.
Oxford Learners Dictionary (2022). Oxford University Press. Retrieved from: <https://www.oed.com>

Dzherela iliustratyvnoho materialu:

Roulinh, Dzh.K. (2003). *Harri Potter i Orden Feniksa*. V. Morozov (perekl.). O. Nahrebetskyi, I. Malkovych (red.) Kyiv: A-BA-BA-HA-LA-MA-HA.
Rowling, J.K. (2003). *Harry Potter and the Order of the Phoenix*. Bloomsbury Publishing.